

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 6117102
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>

גליון 75, מרץ 2013 ניסן תשע"ג

ח ג כ ס ח ש מ ח

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

הנכת מולאנים יחד עם בני ביתכם
לאנצרה השנתית לנספי השואה של קהילת קרקוב
אשר תתקיימת ביום שני כ"ח בניסן תשע"ג, 8 באפריל 2013 בשעה 17:00,
באולם האדולף של בית הספר תיכון צירוני ה', רחוב בן יהודה 227, תל אביב
באנצרה יוקרנו שמות וממונות של הניספים "לכל איש יש שם".

חלום

כשאגדל ואהיה בן עשרים,
 אצא לראות את עולמנו המקסים.
 אתישב בתוך צפור עם מנוע,
 אתרומם ואמריא אל החלל, גבוה.
 אעוף, אשוט ואתנשא
 מעל עולם רחוק ויפה.
 אחלוף מעל נהרות וימים,
 אל השמים אתרומם ואפרח,
 עננה אחות לי והרוח אח.
 אתפעל מנהרות הפרת והנילוס,
 אראה את הפירמידות והספינקס,
 במצרים העתיקה של איזיס
 האלה.
 אחלוף על פני מפלי הניאגרה
 ואטבול בחום שמש הצורב של
 סהרה.
 ארחף מעל צוקי טיבט לוטי עננים
 ומעל ארץ הקסם והמסתורין.
 וכשאחלץ מהשרב היוקד, האיום,
 אסתובב ואעוף אל קרחוני הצפון.
 ביעף אחלוף מעל אי קנגרו האדיר,
 ומעל חרבותיה של פומפיאה
 העיר.
 מעל ארץ הקודש של הברית
 הישנה,
 וגם מעל ארצו של הומרוס הנודע
 ארחף לי לאט-לאט, בדאיה
 נינוחה,
 וכך מתבשם מקסמי התבל,
 אל השמים אתרומם ואפרח,
 עננה אחות לי והרוח אח.

כתב אברמק קופלוביץ' בן 13

לזכר מיליון וחצי ילדים שניספו בשואה

הסיפור על הילד אברמק קופלוביץ' מובא על ידי
 אחיו החורג, אליעזר לולק גרינפלד, לזכרם של
 הילדים היהודים שניספו בשש שנות המלחמה
 הארורה:

בשנת 1957, עם העליה הגדולה מפולין, הגיעו
 ארצה זוג ניצולי שואה והתיישבו בחולון. היו אלה
 מנדל קופלוביץ' ורעייתו השניה חיה גרינפלד (אמי).
 אשתו הראשונה של מנדל ובנו אברמק בן ה-14 ניספו
 במחנה ההשמדה אושוויץ. בחדר השינה שלהם תלה
 מנדל על הקיר ציור פרי מכחולו של בנו שמצא
 בעליית הגג של ביתו הישן בגטו לודז', לשם חזר
 לאחר שחרורו ממחנה ריכוז. יחד עם הציור מצא מנדל תמונה משפחתית עם בנו
 וגם מחברת שירים שכתב אברמק בגטו.

מנדל קופלוביץ', שהיה איש סגור ומופנם, לא נהג לדבר על הבן שאיבד. על
 מחברת השירים שברשותו לא סיפר לאיש. פעם, בערוב ימיו, סיפר שאברמק היה
 ילד מוכשר ומחונן. הוא גם סיפר שבאשוויץ עלה בידו להעביר את הנער דרך
 הסלקציה הראשונה, אבל אחר כך, כשהיה עליו לצאת לעבודה מפרכת מחוץ
 למחנה, חס על בנו והסתיר אותו בתוך הצריף. כשחזר בלילה מן העבודה מצא את
 מיטתו של אברמק ריקה – הילד נלקח לתא הגזים. אסירים אחרים, שלקחו את
 ילדיהם אתם לעבודה, שבו בערב עם ילדיהם לצריף, ואילו הוא איבד את בנו.
 מנדל נפטר ב-1983 ושנתיים מאוחר יותר נפטרה אמי.

בין הניירות שמנדל השאיר אחרי מציאתו את מחברת השירים שכתב אברמק
 בגטו לודז'. על גבי המחברת היה איור ועליו נכתב "Litzmanstad ghetto – 1943".
 כאשר עיינתי בשירים שנכתבו בגטו לודז' על ידי הילד בן ה-13, נדהמתי מכוח
 היצירה, מאוצר המילים העשיר, מהחריזה הנהדרת ומהצליל של המילים,
 ושאלתי את עצמי איך ילד שהספיק ללמוד רק שתי כיתות בבית ספר פולני יכול
 לכתוב כל כך יפה. בגטו הוא לא המשיך ללמוד כי היה חייב לעבוד. הוא סבל
 מרעב מתמיד, קור, עבודה מפרכת כשוליית סנדלרים ומפחד שיגורש. חשבותי
 לעצמי כמה כוח רצון, עוז רוח וכשרון רב עמדו לילד הזה.

27 שנה עברו מאותו רגע בו גיליתי את המחברת המאויירת של אברמק
 ויצירתו כובשת את העולם. השירים נכתבו בפולנית, ואברמק הוכר כמשורר פולני
 ובעיר הולדתו לודז' נקרא רחוב על שמו, לזכר מיליון וחצי ילדים יהודים שנספו
 בשואה. שיריו תורגמו ליותר מ-15 שפות ובהם יפנית, אלבנית ופרסית. המחברת
 המקורית נמסרה לזיכרון עד ל"יד ושם".

אליעזר (לולק) גרינפלד

70 שנה לחיסול הגטו בקרקוב

הגרמנים כבשו את קרקוב בשבוע הראשון של ספטמבר 1939. רבים מיהודי קרקוב ברחו מזרחה לגליציה הכבושה בידי הצבא האדום, וכמה מהם גורשו לתוך ברית-המועצות בקיץ 1940. בינתיים הגיעו לקרקוב פליטים יהודים מעיירות אחרות במערב פולין, והקהילה המקומית הושיטה להם עזרה.

חיילי הורמכט נכנסו לקרקוב והחלו מיד לשדוד את רכוש היהודים ולתפוס יהודים לעבודת הכפייה או להחזקתם כבני ערובה; קצתם נעלמו ללא זכר. בהוראה שפורסמה ב-8 בספטמבר 1939 נדרשו יהודי העיר לסמן את עסקיהם, והסימון הקל את שוד רכושם. ב-12 בספטמבר 1939 יצאה הפקודה בדבר "אריזציה של בתי חרושת ועסקים של יהודים". את הפקודה ביצעו גרמנים, פולקסדויטשה ואוקראינים. בעקבות הוראה שפורסמה ב-23 בנובמבר 1939 הורחבו תהליכי עיקול רכושם של יהודים. על-פי מפקד שערכו הגרמנים בנובמבר 1939 נמנו בעיר 64,428 יהודים, אך מספר היהודים שהיו בה בפועל מוערך ב-70,000-80,000. מ-1 בדצמבר 1939 חויבו כל היהודים בני עשר ומעלה לשאת על זרוע ימין סרט שרוול לבן ועליו מגן דוד.

בפקודת הגרמנים הוקם בקרקוב ב-17 בספטמבר 1939 ועד יהודי של 12 חברים. ליושב ראש הוועד מונה ד"ר מארק ביברשטיין ולסגנו מונה וילהלם גולדבלט. בדצמבר 1939 הכריזו הגרמנים על הקמת יודנראט, ומספר חבריו הוגדל ל-24. היודנראט הופקד על כמה תחומי פעילות ובכללם חלוקת מזון ותרופות ואיסוף כספים לתשלומי הכופר. כדי לצמצם את חטיפת היהודים ברחובות, קיבל עליו היודנראט גם את האחריות לגיוסם של עובדי הכפייה.

היודנראט גם הקים בית תמחוי לפליטים, חילק בגדים ותמך כספית בנזקקים ובהם משכילים יהודים שאיבדו את מקורות פרנסתם בשל סגירת בתי הספר ומוסדות החינוך היהודיים וסילוק היהודים מהמוסדות הכלליים. היודנראט נתמך חלקית על-ידי ארגון יס"ס ("ארגון לעזרה עצמית יהודית" - JSS, Jüdische Soziale Selbsthilfe). באוקטובר 1939 חודשה פעילותו של בית החולים של הקהילה, והיודנראט הפעיל גם בית חולים למחלות מדבקות, בית יתומים, בית זקנים, בתי מרחץ ובתי קברות. נוסף על כל השירותים האלה גם דאג היודנראט לקורסים להכשרה מקצועית.

ב-11 בדצמבר 1939 פקדו הגרמנים לסגור את כל בתי הספר היהודיים, וכל התלמידים והמורים היהודים סולקו מבתי הספר הציבוריים. החינוך היהודי ירד אפוא למחתרת ופעילותו נמשכה כך עד חיסול הקהילה. בסוף 1939 החלו הגרמנים להשתלט על דירות של יהודים על תכולתן. הם פקדו לסגור את בתי הכנסת והחרימו מהם תשמישי קדושה וחפצי ערך, אך בכמה מבתי הכנסת עוד הותר לקיים פולחן דתי. הם גם הוציאו אל מחוץ לחוק את השחיטה הכשרה.

בדצמבר 1939 הוצבו שוטרים גרמנים ופולנים ברחבי רובע קז'ימייז' שרוב יהודי העיר התגוררו בו. בפברואר 1940 הוצבו השוטרים גם סביב שכונות שהייתה בהן אוכלוסייה יהודית גדולה, ובמאי 1940 נאסר על היהודים להיכנס לרחובותיה הראשיים של קרקוב.

מאחר שקרקוב הוכרזה בירת הגנרלגוברנמן, כבר בשלב מוקדם זה פעלו הרשויות הגרמניות לצמצום ניכר של

הגירוש לגטו בפודגוז'ה: על זקניהם, טפיהם ומטלטליהם

אוכלוסייתה היהודית. ב-18 במאי 1940 הודיע ראש העיר הגרמני של קרקוב קרל שמיד על צמצום מספר יהודי העיר ל-15,000 "יהודים פרודוקטיביים", ועל יישובם מחדש של כל יתר היהודים עד 15 באוגוסט. ליהודים הובהר כי כל מי שלא תהיה בידו תעודה המתירה לו להישאר בעיר יגורש. ביצוע הגירוש הוטל על היודנראט. הגרמנים הורו לכל בתי המחסה שלא לקבל פליטים יהודים, כדי לאלצם לעזוב את העיר. והיהודים עזבו בעיקר לעיירות סמוכות ובהן סקווינה, בורק פלצקי, יוגוביצה, וייליצ'קה, פרוקוצים, רבקה וטרנוב.

חברי יודנראט ניסו לשחד פקידים גרמנים כדי שיתירו ליהודים רבים יותר להישאר בעיר, אך הניסיון הזה הוביל למעצרים של יושב ראש היודנראט ושל סגנו. במקום ביברשטיין מונה ליושב ראש היודנראט ד"ר ארתור רוזנצווייג, וגם הוא כקודמו עשה כמיטב יכולתו לשפר את תנאי החיים של יהודי קרקוב.

ביולי 1940 חיו בקרקוב כ-70,000 יהודים. הוקם שירות סדר יהודי, ומספר השוטרים בו עלה בהדרגה מ-40 ל-200. למפקד שירות הסדר מינו הגרמנים את שמחה שפירא, שנחשב אדם גס והמוני. שפירא ציית לפקודות שקיבל מווילהלם קונדה קצין ס"ס שהופקד מטעם הגסטפו על ענייני הביטחון בקרקוב, והתעלם לחלוטין מהיודנראט.

ב-1 באוגוסט 1940 הועברה האחריות על כוח העבודה היהודי מהיודנראט למשרד התעסוקה הגרמני, וזה הסדיר את שילוח היהודים למחנות עבודה באזור.

אחרי "היישוב מחדש מרצון" ההמוני נשארו בקרקוב כ-21,000 יהודים – עדיין מעל ליעדם של הגרמנים. לפיכך פשטה המשטרה הגרמנית על רחובות העיר, ובסיועו של כוח עזר פולני "המשטרה הכחולה" פתחה במצוד אחר יהודים שלא היו להם אישורי שהייה בעיר.

ב-2 בדצמבר 1940 חסמה המשטרה את כל הכניסות לעיר. כ-5,000 היהודים שנתפסו ללא אישורים מתאימים נכלאו כמה ימים בתנאים קשים ביותר במצודה אוסטרית עתיקה קודם שגורשו לעיירות במחוז לובלין. כמה מהמגורשים הצליחו לחזור אחר כך בחשאי לקרקוב.

(המשך בעמוד הבא)

70 שנה לחיסול הגטו בקרקוב (המשך)

בתחילת ינואר 1941 פנתה משלחת של רבנים ושל נכבדי היהודים בקרקוב לקרדינל הקתולי אדם ספייחה, כדי שיתערב למענם אצל מושל הגנרלגוברמן הנס פרנק, שאף הוא היה קתולי, ויבקש לעצור את הגירושים מהעיר. כשנודע לגרמנים מפי מודיע שלהם על פנייה זו לקרדינל, שולחו כל חברי המשלחת לאושוויץ ונרצחו שם. הגירושים נמשכו.

הקמת הגטו

ב-3 במרס 1941 הכריז מושל המחוז הגרמני ד"ר אוטו וכטר על הקמתו של גטו בקרקוב, הודיע על גבולותיו ודרש מכל היהודים להתרכז בו עד 20 באפריל 1941. הוחלט להקים את הגטו בשכונת העוני פודגוז'ה שעל הגדה הדרום-מזרחית של נהר הוויסלה. עם הקמת הגטו נסגרו סופית בתי הכנסת בעיר שעוד הותרה בהם התפילה, וכל תשמישי הקדושה שעוד נשארו בהם הועברו לבניין היודנראט. אחדים ממשרדי היודנראט, בית החולים היהודי ובית היתומים וכן כמה בתי מלאכה וחנויות בניהולם של יהודים נותרו מחוץ לגבולות הגטו. הגטו הוקף חומה וגדר תיל. על שעריו שמרו מבחוץ שומרים גרמנים ופולנים, ומבפנים שמרו שוטרים יהודים. כשהוקם הגטו התגוררו בעיר כ-12,000 יהודים, ולכ-1,200 מהם לא היו אישורי שהייה. בשל הצפיפות הגדולה פרצו בגטו מגפות ושיעורי התמותה גדלו מאוד.

בראשית ימי הגטו עוד היה קשר בינו ובין העולם שבחוץ: ב-29 באפריל 1941 הוקם בית דואר שהופעל בידי

היודנראט. יהודים שעבדו בבתי חרושת שבבעלות גרמנים או פולנים, יהודים שחנויותיהם או בתי המלאכה שלהם היו מחוץ לגטו, צוותי בית החולים ובית היתומים וכן עובדים במשרדי היודנראט שנשארו בינתיים מחוץ לגטו קיבלו אישורים יומיים ליציאה מהגטו, ולפולנים הותר להיכנס לבתי חרושת שבגטו. מצב זה אפשר להברית מזון אל הגטו, אך הכמויות היו מזעריות והמחירים מופקעים. רשמית הקצו הגרמנים לכל תושב בגטו 250 קלוריות ליום, אך גם הקצבה זו לא חולקה באופן סדיר. ארגונים יהודיים עשו כמיטב יכולתם להקל את מצבם של הילדים בגטו. "צנטוס" שיכן 300 ילדים אצל משפחות אומנות, העמיד לרשותם מועדון יום ומטבח ציבורי וערך קורסים להכשרה מקצועית לכשישים צעירים.

מסתיו 1941 פעלו הגרמנים לנתק את הגטו מסביבתו. ב-15 באוקטובר 1941 פורסם צו המטיל עונש מוות על כל יהודי שייתפס מחוץ לגטו בלי רישיון ועל כל פולני שייתפס מסתיר יהודי. ב-6 בדצמבר נסגר סניף הדואר בגטו ונפסקה הגעתן של חבילות מזון קטנות לגטו. בנובמבר-דצמבר 1941 שולחו בין 1,000 ל-2,000 יהודים מהגטו למחוז לובלין בתואנה שאין להם אישור להישאר בגטו. במקביל צוו לעבור אל הגטו קרוב ל-6,500 יהודים מהקהילות שליד קרקוב. לפי הערכה, בסוף 1941 חיו בגטו יותר מ-18,000 יהודים.

בתחילת 1942 הועלו כ-1,000 יהודים מהגטו על קרונות בקר ושולחו ברכבת לכיוון לובלין. את רשימת

המגורשים הכין שירות הסדר היהודי. יהודים אלו הורדו מהרכבת לפני שהגיעה ללובלין, ואולצו להגיע בכוחות עצמם לקהילות באזור. רבים מהם חזרו והתגנבו שלא כחוק לגטו קרקוב.

בסוף 1941 ותחילת 1942 החלו הגרמנים לסגור חנויות ובתי מלאכה של יהודים שעוד פעלו בצד הארי של העיר. בעקבות זאת הוקמו בגטו שותפויות בין בעלי מלאכה, יצרנים ובתי מלאכה באותם ענפים. אלפים מתושבי הגטו ביקשו לזכות בחסינות מגירוש או מגיוס לעבודת כפייה על-ידי עבודה בשותפויות אלו. למרות זאת, במרס 1942 שולחו כ-2,000 יהודים ליעד בלתי ידוע במזרח.

אקציות וחיסול הגטו

ב-30 במאי 1942 הורו הגרמנים ליודנראט לערוך בדיקה יסודית של כל תעודות הזהות ורישיונות העבודה של תושבי הגטו. כוחות משטרה גרמניים, אוקראיניים ופולניים כיתרו את הגטו. ב-31 במאי, אחרי שהושלמה החתימה מחדש על המסמכים, אספו הגרמנים בסיועם של שוטרים יהודים כאלפיים יהודים שלא היו להם רישיונות עבודה וריכזו אותם בכיכר זגודי, הכיכר המרכזית של הגטו. ב-1 ביוני הם הועמסו על קרונות בקר ושולחו למחנה ההשמדה בלז'ץ. האקציה, בפיקודו של וילהלם קונדה, נמשכה עד 8 ביוני, ומספר המגורשים לבלז'ץ עלה על 5,000. מאות יהודים נורו למוות ברחובות הגטו במהלך האקציה, רובם בנסותם להימלט או למצוא מקום מחבוא. רבים התאבדו בבליעת רעל. ב-3 ביוני, בזמן האקציה, סילקו הגרמנים את יושב ראש היודנראט רוזנצווייג, שסירב לשתף אתם פעולה, וצירפו אותו לרשימת המגורשים לבלז'ץ. במקומו מינו הגרמנים את דוד גוטר מטרנוב ל"קומיסר" ושינו את השם של היודנראט ל"קומיסריאט". גוטר שיתף פעולה עם הגרמנים, בתקווה שפעילות יצרנית תציל חלק מתושבי הגטו.

ב-20 ביוני 1942, בעקבות האקציה הגדולה, צומצם שטח הגטו בחצי בפקודתו של ראש העיר הגרמני רודולף פוול. ליהודים שדירותיהם היו עכשיו ברחובות מנותקים מהגטו הוקצבו חמישה ימים לעבור לגטו בגבולותיו החדשים. הקטנת הגטו העמיקה את בידודו מהעולם החיצוני וצמצמה מאוד את הברחת המזון.

(המשך בעמוד הבא)

גירוש יהודי קרקוב לגטו בליווי שוטרים גרמנים

70 שנה לחיסול הגטו

ב-27 באוקטובר 1942 פשטה בגטו שמועה שאקציה נוספת צפויה ביום המחרת. תושבי הגטו הסתתרו במקומות מחבוא שהכינו מראש, ומי שעבדו מחוץ לגטו ניסו להסתתר במקומות העבודה שלהם או אצל מכרים נוצרים. בערב הקיפו את הגטו יחידות משטרה גרמניות בפקודם של קונדה ווילי קזה. הקשר עם החוץ נותק, ולמחרת נעשתה בגטו סלקציה אכזרית במיוחד.

מפקדי המשטרה הגרמנים והמפקחים של בתי החרושת הגרמניים בחרו בעיקר את העובדים החיוניים, ואילו היתר – לרבות בני משפחותיהם של עובדים אלו – יועדו לגירוש. במהלך האקציה נרצחו אחדים מהחולים בבית החולים היהודי. חולים אחרים צורפו למגורשים, וצורפו אליהם גם ילדי בית היתומים ודיירי בית הזקנים. בסך הכל גורשו לבלז'ץ באקציה הזאת 4,500 מתושבי הגטו, ועוד 800 מתושביו נרצחו בתחומיו.

אחרי האקציה של אוקטובר 1942 צומצם שוב שטח הגטו והוקף גדר תיל. בשלב זה עבר הגטו לשליטתם הבלעדית של הס"ס והגסטפו והפך למעין מחנה עבודה. הוצאו רישיונות עבודה חדשים, אך שכרם הזעום של היהודים לא שולם להם עוד, אלא הופקד ישירות בכספות הס"ס. במחצית השנייה של נובמבר 1942 הושלם גירושם של היהודים מהעיירות והכפרים שליד קרקוב. היהודים ששרדו ממקומות אלו רוכזו בגטו קרקוב; הצפיפות בו החמירה בשל כך ופרצו בו מגפות.

ב-8 בדצמבר 1942 חולק הגטו לשני חלקים: גטו A יועד לעובדים ולבני משפחותיהם והיה בו גן ילדים פעיל, ואילו גטו B נועד ל"לא-עובדים" ונכללו בו גם היהודים מהעיירות והכפרים הסמוכים; הם חיו בו בתנאים קשים ביותר בפיקוחו המחמיר של שירות הסדר היהודי. בין שני חלקי הגטו הפרידה גדר תיל, אך בתחילה הורשו התושבים לנוע ביניהם באישורו של שירות הסדר היהודי. בדצמבר 1942 החלו הגרמנים להעביר עובדי כפייה יהודים מגטו A למחנה פלשוב שהוקם על חורבות בית העלמין היהודי של קרקוב. מרבית תושבי הגטו הועברו בהדרגה למחנה זה עם עובדים ממקומות אחרים.

ב-13-14 במרס 1943 חיסלו הגרמנים את הגטו באקציה ברוטלית. על האקציה פיקד מפקד מחנה פלשוב

שער הכניסה לגטו "היינריך ווינבאצירק" - רובע מגורים יהודי

קבוצת איסקרה. שני גופי המחתרת פעלו בחשאיות גדולה מחשש שהקומיסריאט או שירות הסדר היהודי יסגירו אותם לידי הגרמנים. הם פעלו להשיג כלי נשק וליצור קשר עם ארגוני המחתרת הפולניים מחוץ לגטו. בחודשים הבאים ביצעו פעילים משני הארגונים פעולות חבלה נגד הגרמנים בקרקוב ובסביבותיה ועלה בידם להרוג כמה חיילים ושוטרים גרמנים.

אחרי האקציה של אוקטובר 1942, ובייחוד לאחר ששירות הסדר היהודי עצר כמה מחברי המחתרת של ליבסקינד, עזבו חברי המחתרת את הגטו והעבירו את מרכז הפעילות שלהם לצד הארי של קרקוב. בדצמבר 1942 התאחדו שתי קבוצות המחתרת והקימו מטה משותף, וב-22 בדצמבר 1942 הן תקפו חיילים ושוטרים גרמנים בביית הקפה ציגנריה (Cyganeria) ובמקומות אחרים בעיר. בין שבעה ל-11 חיילים גרמנים נהרגו, ו-13 נפצעו. בשבועות שלאחר מכן, אחרי מצוד של הגסטפו בסיועו של שירות הסדר היהודי, נהרגו או נעצרו מרבית חברי המחתרת. מי ששרדו המשיכו בפעולות פרטיזניות נגד הגרמנים.

מתוך אתר יד ושם, אנציקלופדיה של גטאות

http://www1.yadvashem.org/yv/he/research/ghettos-encyclopedia/ghetto_details.asp?cid=998

אמון גאט, השתתפו בה שוטרים פולנים ואוקראינים וסייעו להם שבויי מלחמה רוסים. ב-13 במרס הועברו לפלשוב מרבית תושבי גטו A, שעל-פי אחת ההערכות מנו כ-6,000 נפשות, ומיעוטם נשלחו למחנות עבודה אחרים. תושבי גטו B ובהם הזקנים, החולים ורופאיהם וכן הילדים מגטו A וכמה הורים שסירבו להיפרד מילדיהם, שולחו אל מותם ביום המחרת. רבים מהם (700 לפי הערכה אחת, עד 2,000 לפי הערכה אחרת) נרצחו בקרבת הגטו, והיתר גורשו לאושוויץ ונרצחו.

בסיומה של האקציה הצטוו חברי הקומיסריאט והשוטרים היהודים לאסוף את גופות הנרצחים שבתוך הגטו. בחודשים שלאחר מכן יצאו יום-יום קבוצות של יהודים ממחנה פלשוב כדי למיין את חפצי הנרצחים והמגורשים. עם סיום מבצע זה, בנובמבר 1943, לא הורשו עוד היהודים לצאת מפלשוב. בקיץ 1943 גורשו לפלשוב גם חברי הקומיסריאט והשוטרים היהודים.

התנגדות

מחתרות התארגנו בגטו קרקוב כבר ב-1941. חבריהן באו בעיקר מקרב תנועות הנוער והמפלגות הפוליטיות בעיר. ביולי 1942, בעקבות האקציה של יוני, התאחדו תחת פיקוד משותף בראשותו של דולק ליבסקינד כל קבוצות המחתרת למעט תנועת השומר הצעיר, שהמשיכה בפעילות המחתרת שלה בקשר עם

התגלה רישום נשכח שצייר באו בשואה

רישום פחם שחור, גדול ומתפורר אותר לפני כשנה באוספי מוזיאון בית לוחמי הגטאות. הרישום, שמתוארך ל-1945, מתאר אסירי מחנה ריכוז חולקים כיכר לחם. חתום עליו **יוסף באו** ניצול השואה, ששמו נכלל ברשימת שינדלר, ולימים היה מחלוצי האנימציה בישראל.

עד כה לא הוצג הרישום בשל מצבו הפיזי הרע, ואולם בשנה האחרונה הוא עבר עבודת שיקום ממושכת ובאחרונה עלה לתצוגת הקבע בחלל המרכזי של המוזיאון. אנשי המוזיאון מעריכים, כי הרישום נרשם במחנה העבודה ברינליץ' בצ'כיה, לשם הועברה הקבוצה שהציל אוסקר שינדלר.

באו, שנולד ב-1920 בקרקוב שבפולין, למד אמנות פלסטית באוניברסיטת קרקוב, אך בטרם השלים את לימודיו גורש לגטו עם משפחתו. חמש שנים היה בגטו ובמחנות עבודה. אחרי קרקוב עבר למחנה הריכוז פלאשוב, שם עבד כשרטט וגרפיקאי בשירות הגרמנים. שם גם הכיר את אשתו רבקה. חתונתם היא סצנה בסרט רשימת

שינדלר של סטיבן שפילברג. עם תחילת חיסול המחנה ושילוח אסיריו להשמדה בבירקנאו, צורף לקבוצת יהודי החסות של התעשיין הגרמני.

האמנות סייעה לו לסייע לאחרים בשואה. בזכותה הצליח להציל מאות אנשים, כשזייף למענם תעודות שבאמצעותן ברחו. על השאלה למה לא זייף אחת גם לעצמו, השיב: "אם הייתי יוצא, מי היה עושה?"

ב-1950 עלה לישראל. במוזיאון לוחמי הגטאות סבורים כי באו נשא את הרישום מקופל עד שהגיע לישראל. זאת, בשל סימני הקיפול שניכרים בו. בארץ מסר אותו לאוצרת הראשונה של המוזיאון.

בארץ פתח סטודיו לגרפיקה ואולפן לסרטים מצוירים, ויצר פרסומות, סרטים וכותרות לסרטים רבים, כמו – "שמונה בעקבות אחד", "קזבלן", "סאלח שבת" ו"עמוד האש". במקביל, עבד ביחידת הטכנולוגיה הסודית של מחלקת המודיעין של צה"ל וכן בשירות המוסד, בתור זייפן תעודות. בין היתר הכין את התעודות המזויפות של אלי כהן לקראת שליחתו לדמשק. ב-2002

הלך לעולמו. בנותיו של באו, הדסה וצלילה, נאבקות בימים אלה על קבלת תקציב כדי להמשיך ולהפעיל את המוזיאון שהן מנהלות בסטודיו שלו בתל אביב.

עופר אדרת, "הארץ" 11.1.2013

"פירוגלך" ואיך זה נוגע גם לך?

מזה מספר שנים אני עסוק בכתיבת ספר על סבתי, מניה וולפגנג ילדת קרקוב. ניסיתי כמיטב יכולתי לקבל תמונה מלאה של העולם שבו היא חיה, וזאת כדי שאוכל להעביר עולם זה לכתב.

המטרה שלי הייתה ליצור בתוך הספר את העולם של מניה וולפגנג, את הסביבה שלה, זו המיידית וזו הרחוקה, כפי שהיא חוותה אותה מכל הבחינות, כפי שזו עיצבה את תודעתה, פחדיה, עמדותיה, שאיפותיה ואת כלל הווייתה.

המטרה הנוספת הייתה לתאר את העולם של יהודי קרקוב לפני מלחמת העולם השנייה על כל היבטיו הפיזיים, הרוחניים, הפוליטיים

והאחרים, וכל זה לאור השינויים האישיים וההיסטוריים בעולם זה.

ומה אני מבקש מכל אחד מכם? לדעתי הירחון שלנו עוזר לבנות מחדש, פחות או יותר, את העולם הקרקובאי שבו הגיבורה שלי, מניה וולפגנג, חיה. דפיו מנסים להחיות את קרקוב שלפני השואה ובמהלכה, ולתת במה לשורדים ולבונים.

אני מבקש מכם כי תוסיפו ותכתבו על ילדותכם ונעוריהם: קצת בדיחות ביידיש או בפולנית, אולי אמרי שפר בשפת האם, סיפורים על דמויות ידועות מהרחוב, לאיזה תוכניות רדיו הייתם מקשיבים, והשירים – מה שרתם בבית, בתנועה ובבית הספר?

ואיזה ספרים קראתם – ספרי מסעות / הרפתקאות / פרוזה / עיון? צפיתם בסרטים או בהצגות? באיזה? ומי היה השחקן או השחקנים האהובים ביותר? באיזה משחקים שחקתם – קלאס, 5 אבנים, תופסת או מחבואים. כל אחד זוכר את האוכל של אמא, אבל לכל אחת היתה אמא אחרת – אז מה בישלה אמך ואיזה אוכל אהבתם יותר? והשובבים שבכם – מה היו העונשים שקיבלתם בבית או בבית הספר?

בקיצור, כל שביב זכרון, כל פרור מידע, כל רמז ולו הקטן ביותר יסייעו בהכנת ה"פירוגלך" שלנו.

יובל ירח

רשויות הפיצויים בגרמניה פרסמו כי ממרץ 2013 יוגדלו ב-5.7% הקצבאות שמקבלים ניצולי השואה מגרמניה לפי חוק ה-BEG.

התשלום שיועבר במרץ יכלול גם תשלום רטרואקטיבי בגין הגדלת הקצבאות עבור החודשים אוקטובר 2012-פברואר 2013.

דמי חבר לשנת 2013
מי שטרם שילם את דמי החבר מתבקש לשלם **החאה**
צ"ס 150 ₪ **לפקודת**
ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ת.ד. 17209 מיקוד 6117102

אבלים על פטירת חברתנו
מרים ניק ז"ל
לבית שפרלינג
אשה רבת פעלים
אשר שרדה 7 מחנות ריכוז
ושתי צעדות מוות

הצלחת המועדונים היהודיים באליפות המדינה בכדור-מים

הטורניר הראשון בין קרקוביה ויוצניקה התקיים בספטמבר 1925, ושתי הקבוצות העפילו לחצי הגמר, ובמפגש הגמר גברה יוצניקה על קרקוביה בתוצאה 8:1, וכך זכתה יוצניקה באליפות המדינה ובגביע הנודד של המדינה. ההרכב המנצח כלל את: ק. אופן, י. שרייבר, י. קליין, א. שיינפלד, האחים יוליאן וזיגמונט ריטרמן, ז. ריטרמן, ר. וכטל.

בשנת 1926 זכתה קבוצת יוצניקה, בשנית, באליפות המדינה בהרכב שכלל את ק. אופן, וודלר, י. קליין, א. שיינפלד, ז. ריטרמן, ר. וכטל והמצטיין היה יוליאן ריטרמן.

בשנת 1927 מתקיימים משחקי האליפות בביאלסקו, ואחרי משחק מותח במיוחד זוכה יוצניקה בפעם השלישית באליפות פולין וגביע העתון Kurier Sportowy עובר לידיה לצמיתות. ההרכב המנצח כלל את ק. אופן, י. שרייבר, י. קליין, א. שיינפלד, י. ריטרמן, ז. ריטרמן, ר. וכטל.

עקב ביטול ענף השחיה ביוצניקה בשנת 1928, עוברים מרבית שחייה, כולל ההרכב המנצח בשלוש השנים האחרונות, לשורות מכבי המקומי. באליפות מתמודדת קבוצת מכבי מול AZS, וקבוצת מכבי מנצחת בגמר, בהרכב של: פורנסקי, י. ריטרמן, ז. ריטרמן, י. וכטל, ר. זולדינגר, א. שיינפלד, גולדשטיין

האליפות של 1929 מתקיימת בציסין, והמשתתפות הן מכבי קרקוב, AZS ורשה, הכוח בילסקו ומועדון שחיה ציסין. צפוי מכבי מוכרת כאלופת המדינה וזוכה בגביע העיר ציסין.

ב-1930 שבה האליפות לקרקוב והמשתתפות הן מכבי, AZS, הכוח בילסקו וקרקוביה. מכבי מנצחת את קרקוביה 10:1, וזוכה, בפעם שלישית, באליפות המדינה ובגביע Kurier Sportowy.

גם בשנה הבאה מארחת קרקוב את האליפות בין קבוצות הצמרת, ובמשחק הגמר מכבי מנצחת את קרקוביה 4:1, וזוכה, בפעם רביעית, באליפות המדינה ובגביע Kurier Sportowy. פורנסקי, השוער המצטיין של מכבי, מצטרף זו שנה שלישית נבחרת פולין.

ביולי 1932 מתארגנת בקרקוב אליפות המדינה למסגרת ליגה של קבוצות. מכבי מובילה בטורניר זה מנצחת את כל יריבותיה: הכוח בילסקו, EKS קטוביצה. ההרכב המנצח של מכבי כולל את: פורנסקי, י. ריטרמן, ז. ריטרמן, י. וכטל, האחים זולדינגר, א. שיינפלד, גולדשטיין וגייסהיים.

המשך משחקי הליגה באותה השנה מתקיים בוורשה, והמשחק בין מכבי ל-AZS וורשה מלווה בתגרה רבתי שספורט הכדור-מים טרם חווה

מימיו בפולין. בשל חילופי מהלומות בין הקבוצות שהסתיימו בכך ששיינפלד ממכבי השליך את השופט למים, זכתה AZS בנצחון טכני. א. שיינפלד נענש בהרחקה לצמיתות מהמשחקים, זיגמונט ריטרמן נענש בפסילה לשלושה חודשים, אחיו יוליאן נענש בהרחקה לתשעה חודשים, והקבוצה כולה נקנסה ב-50 זלוטי.

באותה שנה זוכה מכבי, למרות ההרכב החסר, באליפות המדינה בפעם התשיעית ברציפות.

בעונות הבאות מכבי לא הצליחה לחזור על הצלחותיה בעבר, שחקניה זקנו ועייפו, משחק הקבוצה הוגדר כאלים וברוטלי, והשופטים נהגו להרחיק לעיתים את שחקני מכבי מהברכה.

במשחקי הליגה של השנים 1933 ו-1934 מתמקמת מכבי מקום שלישי בטבלה ובשנת 1935 נחלשת מכבי עוד יותר, עם עלייתם של זולדינגר וגייסהיים לארץ ישראל. ב-1935 וב-1936 מסיימת מכבי את העונה במקום השלישי, ובשנת 1937 היא יורדת כבר למקום הרביעי.

לסיום חשוב לציון כי ענף כדור-המים היה ענף הספורט היחיד בפולין שבו זכה מועדון יהודי באליפות המדינה, ושחקניו היהודיים היוו את חוד החנית של הנבחרת הלאומית של פולין.

נבחרת כדור המים של מועדון מכבי, אלופת פולין, עונת 1928/29. האם תוכלו לסייע בזיהוי השחינים?

הליפסטיק הציל ממוות

לאביה היה בנק קטן בקרקוב. המלחמה הותירה אותם כמעט חסרי כל והם התחילו במסע נדודים ביערות ובהרים המושלגים, מחפשים מקלט. המסע הסתיים בגטו קרקוב. האב מת, ואחיה הצעיר ממנה בתשע שנים נשלח לאושוויץ עם הטרנספורט האחרון של הילדים מגטו קרקוב. הוא לא שרד.

את המשך המלחמה עשתה עם אמה. ב-43' הן הועברו ביחד עם כל הגטו למחנה פלשוב. בסתיו 44' הגיעו לאושוויץ. ב-45' עשו את צעדת המוות, עשרות קילומטרים לעומק גרמניה. הרוח החיה בסיפור, היא אומרת, היתה אמה. לא היה חור שלא הצליחה לצאת ממנו. "בכל פעם שהפרידו בינינו, היא ברחה. היתה מקבלת מכות, אבל מוצאת דרך ומצטרפת אלי. ערב אחד בפלשוב תפסו אותה והכניסו למחנה למיועדים לטרנספורט. אני רצתי לכל מי שהכרתי, ניסיתי למצוא אותה. למחרת היא חזרה וסיפרה שכל הלילה חפרה בציפורניים, היא תמיד שמרה על ציפורניים ארוכות, מתחת לגדר תיל והצליחה לעבור.

"אמא שלי היתה במלחמה כמו מטפלת של כולם", היא ממשיכה. "היא היתה היוזמת, המארגנת, הדואגת והמסדרת. בבירקנאו העבירו אותנו לבלוק המוות. משם כבר יש רק דרך אחת. ואמא שלי כמו אמא שלי אמרה: 'יש פה חלון, אם נעשה פירמידה מנשים, נוכל לצאת'. אבל די מהר הבנו שאין על מי לסמוך ועם מי לעשות פירמידה. בסוף הוציאו אותנו משם כי הגיע משלוח טרי שהלך ישר למוות ואת המקומיות בינתיים עזבו."

עוד בתחילת הדרך, בגטו, ידעו ניק ואמה שחשוב להיראות טוב. לא חולה מדי, לא רזה מדי, לא מסמורטת ולא אומללה. לזקוף את הראש עד כמה שאפשר. "עד שהגענו לאושוויץ, אמא שלי היתה בעיני סמל הבריאות. נראתה טוב, היו לה שיניים טובות, עיניים כחולות, אבל שם פתאום אשה בת 50 נחשבה קשישה. היא היתה בסך הכל בת 47 אבל מאוד רזה, והסלקציות נערכו בעירום, בריצה, והייתי מודאגת שישלחו אותה למות. היה שם איזה עובד ניקיון שלפני הסלקציה לחש לנו: 'תתנהגו יפה כי ד"ר מנגלה מאוד רגיש להתנהגות טובה'. אז כבר הסומק היה אתנו. מרחנו קצת וחיכינו. כשמנגלה עבר לידנו, הוא עצר את אמא שלי ושאל אותה: 'מה את במקצוע שלך?' והיא אמרה: 'ציירת', וזה היה אמת, היא באמת היתה אמנית."

אמה של ניק מצאה חן בעיני מנגלה והוא שלח אותה ואת בתה לחיים. הן הועברו מבירקנאו לאושוויץ ושובצו בעבודה כאמניות בבית דפוס, שם זיפו האסירות בשביל בעל הבית ציורים של אמנים מפורסמים. "אני לא יודעת אם בגלל הסומק אמא נראתה יותר טוב מהאחרות", אומרת ניק, "אבל עובדה שעל יד אף אחת אחרת הוא לא עצר."

בתום המלחמה הן נסעו לפאריס. "ידענו שאין למי ולמה לחזור לפולין. במחנה רוונסברוק דיברתי עם שתי צרפתיות וסיפרתי להן שלפני המלחמה הורי התכוונו לשלוח אותי ללמוד אמנות בפאריס, אז הן יעצו לנו לנסוע לפאריס ...

בפאריס היא אכן למדה אמנות, נישאה לעזריאל ניק, יהודי מלבוב וב-49' עלו שניהם, יחד עם בתם סיגלית, לישראל. בארץ עבדה תחילה בהוראת תולדות האמנות ומאוחר יותר כחוקרת ואוצרת. במשך השנים, בצד פרסומים מקצועיים, כתבה תשעה ספרים...

אביבה לורי, "הארץ" 4.4.2007

מרים ניק לבית שפרלינג 1922-2012

מרים ניק מרגישה מוגנת בסלון ביתה בצפון תל אביב. זהו סלון שנראה כמו מוזיאון קטן לפולקלור. הרהיטים מרופדים בצבע סגול בוהק, על כל חלקת קיר תלויים חפצי חן, מנורות, חנוכיות, נברשות מזכוכית צבעונית, תכשיטים ושלל שכיות חמדה. לפני שפרשה לגמלאות עבדה ניק במוזיאון ארץ ישראל, במחלקה לאתנוגרפיה ופולקלור, ומדי פעם היתה רוכשת לעצמה מזכרת שאהבה. מזכרת פרטית שלה, משנת 42', של המאה הקודמת, מוצגת עכשיו בתערוכה חדשה. לא במוזיאון ארץ ישראל, במוזיאון יד ושם.

מבטא פולני כבד מסגיר את מוצאה של ניק, בת 84. בצד הגנדרנות והקוקטיות האופייניות ליוצאות פולין, היא גם עושה הכל לאט ומסודר. על פיסת נייר קטנה היא רשמה לעצמה את עיקרי הדברים. "את רוצה לדעת למה אני מרואיינת מפורסמת? היא שואלת רטורית, "כי עברתי ביחד עם אמא שלי שבעה מחנות ריכוז, גטו אחד, שתי צעדות מוות, יום בבלוק המוות ועוד סלקציות כהנה וכנהנה".

סיפור ההישרדות של ניק הוא פנטסטי. משמשים בו בערבוביה תושייה רבה, הרבה מזל ואמא אמיצה, רוזה שפרלינג, שלא הרפתה, לא ממנה ולא מהחיים. יום השואה השנה, כבכל שנה, יציף אותה מחדש בזיכרונות. בתערוכה ביד ושם, "כתמים של אור, להיות אשה בשואה", זוכה ניק למעמד מיוחד בזכות אותו מוצג זעיר שתרמה למוזיאון זה מכבר - סומק.

היא מצאה אותו בגטו קרקוב. הוא היה כמעט גמור. "מצאתי ליפסטיק זרוק ובתחתית נשאר עוד קצת אודם. גירדתי מהתחתית את מה שנשאר ועטפנו את זה, אמא ואני, בצלולואיד, ותמיד לפני סלקציה היינו שמות טיפה סומק על הלחיים כדי להיראות קצת יותר טוב. גם למקלחת לקחנו את הסומק כי את אף פעם לא קיבלת אותם הבגדים שאתם באת. כשהתקלחנו, מתחת למים, החזקנו אותו בין האצבעות. הוא כל כך קטן, שאף אחד לא ראה כלום."

לא בטוח שהסומק הציל את חייהן של ניק ואמה, אבל לפחות הן הרגישו בטוחות יותר אתו. בעזרתו הצליחו לשמור על שביב אחרון של אנושיות. הסומק עבר אתן את כל המלחמה. היה בפלשוב, באושוויץ ובבירקנאו, ברוונסברוק, יוגנדהאגר, מלכוב ולייפציג והשתתף בשתי צעדות מוות. ב-45', כשהמלחמה נגמרה, הוא השתקע בפאריס, וכעבור ארבע שנים, ב-49', עלה לישראל. ביד ושם הוא שמור לזיכרון עולם...

ניק נולדה כמרילה שפרלינג וגדלה במשפחה אמידה.

קוראים כותבים

יצחק מנחם ברנר, איש קרקוב, כתב בספר זכרונות על קורותיו בזמן המלחמה ובמיוחד בפלשוב. מי שמעוניין לקבל את הספר (ללא תשלום) מתבקש לפנות לאבי ברנר avibre@gmail.com.

אבי ברנר

הבית שבו התגורר יהושע אוזיאש טהון, ברחוב יסנה 5, היה שייך לסבא רבא שלי, זיגמונט (שאל) גליצמן ואשתו ויקטוריה. את הבית ירשו שתי בנותיו: סופיה דטנר, סבתי ואחותה קלרה וסרברג, שתיהן בנות קרקוב הקבורות בבית הקברות היהודי של העיר. לאחר מלחמת העולם השנייה שונה השם ל-Boguslawskiego אך מספר הבית נותר 5.

את חלקה של סבתי ירשו אימי, מרילה ברגר לבית דטנר ואחיה תדיאוש דטנר. ינינה, בתה של קלרה וסברג ניצלה, ירשה את אמה, ומתגוררת עד היום בקרקוב. היא מטיילת בכל העולם, מתפרנסת מתרגום פולנית/אנגלית ומתפקדת מצויין.

יואל ברנר

ברברה אורבך-ליסנר מארה"ב מחפשת מידע אודות משפחת אביה סול (סולומון) אורבך שהיה ב"רשימת שינדלר". סול היה בנם של דוד אורבך וברטה בתו של עקיבא בלדינגר. לפני המלחמה התגוררה משפחת בלדינגר בפודגוז'ה וידוע כי משפחת אורבך התגוררה בגטו בזמן המלחמה, ועקבותיה אבדו. האם מישהו יודע מה עלה בגורלם של ההורים דוד וברטה וילדיהם רבקה, שמואל, חנה, שמעון ויחזקאל? כל הידוע דבר על גורלם מתבקש לפנות למערכת.

ברברה אורבך-ליסנר

לנה קיכלר-זילברמן מביאה בספרה "אנו מאשימים" את סיפורה של הילדה מאניה לבית ורשבסקי, ילידת 1931 שהתגוררה בקרקוב ברחוב זאבלוצ'נה 61. בעת שהותה בגטו היתה מאניה הקטנה מברחה תינוקות דרך אשנב בדירה שברחוב ויט-סטווש. לאחר חיסול הגטו נשלחה לפלשוב ומשם לאושוויץ-בירקנאו, ושרדה. אחרי המלחמה שהתה בבית הילדים שבניהולה של קיכלר בזקופנה. כל מי שיכול לסייע באיתורה מתבקש לכתוב למערכת.

יובל ירח

ואת הרוח הטובה שהשרתה בכל פינות הבית שהקימה. את תשומת לבך לכל אחד מאתנו, במיוחד לקטנים ולחלשים שבינינו, תוך דאגה לעתידם. כל עוד טיפלה בהם היא לא הקימה משפחה ובית משלה וביתם היה גם ביתה.

מפעלה החינוכי של לנה קיכלר הוא פואמה פדגוגית מיוחדת במינה שנחשפה כאן בארץ רק בסוף שנות החמישים, עשר שנים לאחר עלייתה עם אחרוני הילדים ארצה, כשהילדים כבר בגרו ועמדו ברשות עצמם. רק אז פרסמה את ספרה "מאה ילדים שלי" שהיה לרב מכר, תורגם לשפות רבות וזכה לתפוצה עולמית. הסיפור שנחשף בספר זה שימש לאחר מכן מקור להפקת שני סרטים, אחד בדיוני בארצות הברית ושני תיעודי בארץ, בהפקת שתי התסריטאיות בנות הארץ הזאת, עמליה מרגולין ואושרה שוורץ. ספר זה שיצא במספר מהדורות והסרט משמשים השראה למחנכים ובני נוער שוחרי טוב.

ההתעניינות הגוברת במפעלה החינוכי של לנה קיכלר הניעה אותה עם השנים להרחיב את סיפורה, והיא פרסמה עוד שלושה ספרים בנושא: "המאה לגבולם" שהוא המשכו של "מאה ילדים שלי", על תחנות הביניים שלהם בצרפת בדרך לארץ, וספר שלישי "אנו מאשימים" שהוא ספר עדויות של הילדים, שאותם דובבה ברגישות סמוך לאירועים הטראומטיים שאותם חוו, ובו הם מספרים את מה שזכרו מבית הוריהם ועל מה שעבר עליהם במלחמה אחרי שנותקו מהם. והספר האחרון, האוטוביוגרפי בטרילוגיה שלה, "בית אמי", סיפור חייה רבי-התפוצה, בטרם נרתמה למשימתה החינוכית הגדולה אחרי השואה. סיפור החושף את אישיותה המיוחדת ואת המקורות הנפשיים למעשיה אחרי המלחמה.

ד"ר נחום בוגנר, 13.3.2013
דברים בטקס קריאת רחוב
על שמה של לנה בתל אביב

לנה קיכלר-זילברמן

כאחד מחניכיה נשאלתי לא פעם בראיונות של עיתונאים, אנשי חינוך וחוקרי השואה, מי הייתה האישה הזאת לנה קיכלר? והשבתי, לנה הייתה מחנכת של יתומי שואה, משהו בסדר גודל של יאנוש קורצ'ק, אף כי לא מפורסמת כמוהו.

לנה קיכלר נולדה ב-1910 בעיירה ויליצ'קה שליד קרקוב במשפחה יהודית מסורתית קשת יום ונפטרה ב-1987 בגבעתיים. אין כמו הביוגרפיה של לנה קיכלר כדי לשקף את גורלו הטרגי של הדור האחרון של יהדות פולין שהיא נמנתה עמו לפני ההכחדה במלחמה הנוראה ההיא. כמו חניכיה, השרידים האחרונים שאותם אספה לאחר המלחמה, היא חוותה את מוראות השואה על בשרה ואיבדה בה רבים מיקריה.

כאישה צעירה וערירית בימים ההם היא לא התפנתה בתום המלחמה לשקם את חייה ולהקים משפחה. לפני כן היא נחלצה לטפל ביתומים היהודים ששרדו ופעלה להחזרתם לכור מחצבתם ולהשיב להם מעט מילדותם האבודה. לנה הייתה מחנכת בחסד עליון. היא הקימה מוסד חינוכי לתפארת בעיירת הקיט זקופנה עבור כמאה ילדים פגועים בגוף ובנפש. והמוסד הזה היה עבורם לא רק בית אלא גם בית מרפא ובית ספר אחרי כל הסבל שעבר עליהם.

היא גייסה לשם כך אמצעים ממקורות שונים, ארגנה צוות של מטפלות ומורים שפעל לצידה ובהשראתה בהתנדבות והתמסר להחזיר את הילדים הללו לחיים נורמליים ככל האפשר בעת ההיא. זאת בסביבה עוינת ורצחנית, בתנאי מחסור וחוסר ביטחון. היא עשתה זאת ביוזמתה בתוקף צו פנימי שלה, צו לבה, ולא בשליחות מפלגתית-פוליטית כפי שהיה מקובל אז במוסדות מסוג זה בפולין ובשאר הריכוזים של שארית הפליטה באירופה. כשהתברר לה שאין לחניכיה עתיד כיהודים בפולין האנטישמית, גמלה בלבה ההחלטה להברית אותם לצרפת, תוך סיכון ביטחונה האישי, כשמטרתה להביא אותם לישראל ולא לשום מקום אחר.

לנה קשרה את גורלה בגורל חניכיה שהפכו עם הזמן ל"ילדיה" במשך שנים. לא בכדי דבק בה הכינוי "האם של מאה הילדים". אנו חניכיה תמיד נזכור אותה ואת שעשתה למעננו. אנחנו זוכרים את דמותה הצנומה הנמרצת אך המאופקת, את יופייה היהודי, את שיערה השחור שעטר את פניה ומבטה הנוקב והאוהב,